

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2013

Eva Kubištová

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

**Postoje žáků Základní školy a Praktické školy Karla Čapka v Krupce
ke zdraví a zdravému životnímu stylu**

Autor: Eva Kubištová

Katedra pedagogiky

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Michal Zvírotský, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku

2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Postoje žáků Základní školy a Praktické školy Karla Čapka v Krupce ke zdraví a zdravému životnímu stylu vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 31. 3. 2013

Podpis:

„Tělesný stav a životní návyky lidí kopírují přírodu země, kde žijí.“

Hippokrates

Ráda bych vyjádřila poděkování panu PhDr. Michalu Zvírotskému, Ph.D., za jeho cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce. Rovněž bych chtěla poděkovat žákům a studentům Základní školy a Praktické školy Karla Čapka v Krupce za pomoc při získání potřebných informací a podkladů.

Název bakalářské práce v českém jazyce: Postoje žáků Základní školy a Praktické školy Karla Čapka v Krupce ke zdraví a zdravému životnímu stylu

Název bakalářské práce v anglickém jazyce: Základní škola a Praktická škola Karla Čapka v Krupce Pupils' Attitudetowards Health and HealthyLife-style

Jméno a příjmení autora: Eva Kubištová

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2012/2013

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Michal Zvírotsky, Ph.D.

Anotace v českém jazyce:

Práce pojednává o životním stylu žáků základní školy a praktické školy dvouleté, která je umístěna v prostředí romského ghetta severočeského regionu v Krupce u Teplic.

První část, teoretická, obsahuje objasnění pojmů z historie zkoumané skupiny obyvatelstva. Je zde charakterizována lokalita, ve které se škola nachází a životní styl respondentů průzkumu, jak jej vnímám já jako pedagog této školy.

Druhá část je zaměřena na vlastní kvantitativní šetření. Poukazuje, jakým způsobem života tito žáci žijí a jaké postoje k takovému životnímu stylu zaujmají. Odhaluje problematiku stravovacích návyků, trávení volného času, dobu přípravy na vyučování a plánování budoucnosti. Otevírá fakta o patologii zdejší lokality, kouření, požívání alkoholu a drog.

Zkoumaná jednotka byla pro porovnání vybrána ze dvou skupin obyvatelstva tohoto města. První tvoří Romové žijící v úplných či částečných rodinách v sídlištním ghettu a druhá se skládá z Romů, kteří vyrůstají v dětském domově. Obě skupiny čítají po dvaceti pěti respondentech výzkumu.

Klíčová slova v českém jazyce:

Rom, ghetto, zdraví, životní styl, výchova, kouření, alkohol, droga, vliv rodiny, prostředí.

Anotace v anglickém jazyce:

This thesis deals with the life-style of the pupils of Základní škola and Praktická škola dvouletá (Basic school and two-year practical school), which is situated in a Romany ghetto in Krupka near Teplice in the north-bohemian region. The first part, which is theoretical, deals with the definitions of the terms from the history of the examined group of people. This part also contains a description of the environment of the place where the school is situated. Description of the life-style of the participants in the survey, as I perceive it as a teacher at this school, is also included.

The second part focuses on the qualitative research. It shows how these pupils live and their attitudes to this way of living. It reveals the problems of eating habits, leisure time spending, the preparation time for school and also the problems of planning these pupils' future. The second part deals with the pathology that occurs in the area, which is smoking and alcohol and drug abuse.

Because of comparison, the survey participants were chosen from two groups of inhabitants of this town. In the first group, there are the Romany pupils who live in both regular and single-parent families in the block-of-flats ghetto. The other group consists of the Romany pupils who grow up in a children's home. Both groups contain twenty-five participants of the survey.

Klíčová slova v anglickém jazyce:

Key words: the Roma, ghetto, health, life-style, education, smoking, alcohol, drug, family's influence, environment.

Obsah

1 ÚVOD	9
2 TEORETICKÁ ČÁST - TERMINOLOGIE	11
2.1 Zdraví	11
<i>2.1.1 Duševní zdraví</i>	12
<i>2.1.2 Sociální zdraví</i>	13
<i>2.1.3 Tělesné zdraví</i>	14
2.2 Životní styl	15
2.3 Cílová sledovaná skupina	16
<i>2.3.1 Historický vznik označení cílové skupiny</i>	16
<i>2.3.2 Data o vybrané škole</i>	18
<i>2.3.3 Charakteristika a problém lokality</i>	19
<i>2.3.4 Bydlení v ghettu</i>	20
<i>2.3.5 Maršovský Rom versus škola</i>	21
<i>2.3.6 Životní styl žáků vybrané školy očima pedagoga</i>	23
3 PRAKTICKÁ ČÁST	26
3.1 Cíl bakalářské práce	26
3.2 Stanovení předpokladů	26
3.3 Použité metody	26
3.4 Průběh výzkumu	26
3.5 Vyhodnocení odpovědí z dotazníku	27
4 ZÁVĚR	42
5 SOUHRN	43
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	44
7 SEZNAM GRAFŮ	45

1 ÚVOD

Přáním všech rodičů je vychovávat zdravé děti, přestože představy o jejich budoucím životě se liší. Zdraví jedince neznamena pouze absenci nemoci, ale jde také o harmonický vývoj v oblasti duševní. Při současném uspěchaném způsobu života mnohdy chybí v rodině nejen potřebný čas, ale také snaha, které jsou nezbytné pro základ ke zdravému životnímu stylu. Každý člověk má právo na šťastné prožití dětství, na harmonický rozvoj své osobnosti a všech duševních i tělesných schopností a dovedností. Proto je nezbytné vytvořit potřebné výchovné zázemí s ohledem na specifické životní podmínky jedince, ukázat mu správnou cestu k plnohodnotnému životu, naučit ho žít zdravě.

Ve škole tuto úlohu částečně přebírá předmět Výchova ke zdraví. Machová a Kubátová (2009) uvádějí, že cílem Výchovy ke zdraví je pomoci žákům utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence, které mají význam pro zdravý život, a to ve všech třech dimenzích - tělesné, duševní a sociální. Velký důraz se klade na prevenci při ochraně zdraví a odpovědnost každého člověka za své zdraví. Žáci upevňují hygienické, stravovací, pracovní a jiné zdravotně preventivní návyky, rozvíjejí dovednosti odmítat škodlivé látky, učí se, jak předcházet úrazům a čelit vlastnímu ohrožení v každodenních i mimořádných situacích. Rozšiřují a prohlubují si poznatky o rodině, škole a společenství vrstevníků, o přírodě, člověku, vztazích mezi lidmi, učí se rozhodovat ve prospěch zdraví a prakticky si osvojovat zdravý životní styl. (Machová & Kubátová, 2009)

Obsah Výchovy ke zdraví vychází z programu Světové zdravotnické organizace „Zdraví 21 - zdraví pro všechny do 21. století“ a ze dvou vládou ČR schválených dokumentů - z „Dlouhodobého programu zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva ČR Zdraví pro všechny v 21. století“ a „Akčního plánu zdraví a životního prostředí ČR.“ (Machová & Kubátová, 2009)

Přístup lidí k problematice zdraví se liší. Rozdíly jsou mezi venkovským typem obyvatelstva a mezi městským typem. Rozdíl najdeme i ve způsobu života lidí majetných a chudších i mezi cizinci, kteří u nás žijí. Svá specifika má také životní styl etnik.

Cílenou zdravotní výchovou obyvatelstva se proto snažíme dosáhnout toho, aby lidé ve svém každodenním životě správně jednali ve smyslu ochrany vlastního zdraví i zdraví ostatních. Konkrétně to znamená:

1. Naučit každého základním poznatkům o zdraví a zdravotní prevenci.
2. Naučit všechny zodpovědnosti za své zdraví a zdraví ostatních.

3. Vštípit každému jedinci povinnost soustavné péče o zdraví. (Malach, 2007)

Cílovou skupinou pro zkoumání problematiky životního stylu této práce jsou Romové. V práci je charakterizováno toto etnikum, jejich způsob života a vyplývá z ní, jak je ovlivněna romská mládež v rodině, ale také ve školských zařízeních.

Cílem bakalářské práce bylo zmapovat problematiku životního stylu mládeže konkrétní školy, která je umístěna v oblasti severočeského regionu. Školu navštěvují z větší části Romové, kteří se stali respondenty pro tento výzkum. Úkolem bylo poukázat na životní styl Romů dané lokality a zjistit postoje této mládeže ke zdraví, zdravému životnímu stylu a zejména k jejich způsobu života v romském sídlišti. Pro porovnání byla vybrána skupina Romů, kteří žijí v dětském domově odděleném od ghetta. Uvést v práci, zda existují nějaké rozdíly mezi těmito dvěma skupinami, co si o svém stylu života myslí, a zároveň objasnit nejčastější příčiny takového způsobu života. Vybraný vzorek respondentů se skládal ze studentů praktické školy dvouleté se zaměřením na technologii přípravy pokrmů a žáků praktických tříd druhého stupně základní školy. Praktická škola dvouletá byla otevřena před třemi roky v rámci dlouhodobého projektu pro začleňování sociálně vyloučených obyvatel, zejména Romů. Je určena pro žáky, kteří ukončili povinnou školní docházku s velkými obtížemi, nebo ji nedokončili vůbec.

Pro zachování objektivity při zpracování této problematiky sloužilo studium odborné literatury.

Velkým přínosem je skutečnost, že se jedná o žáky, které osobně znám již několik let. Zním rovněž jejich složité rodinné a sociální prostředí, ve kterém vyrůstají.

2 TEORETICKÁ ČÁST - TERMINOLOGIE

2.1 Zdraví

Slovo, které slyšíme takřka denně. Setkáváme se s ním nejen u lékaře, ale i v zaměstnání, mezi přáteli, doma, v parku, na ulici, prostě všude. Patří k těm nejvýznamnějším hodnotám, které člověk má. Je to jedna z podmínek žití. Díky zdraví můžeme realizovat svá přání, touhy, můžeme pracovat, dosahovat svých osobních cílů, sportovat, bavit se...

Není jednoduché definovat, co je zdraví. Pohled na zdraví se neustále mění. Existuje mnoho teorií a definic. Zdravím se zabývá řada publikací, bylo o něm napsáno mnoho, a přesto se dál zkoumá. Je nutné se však pozastavit nad tím, z jakého zorného úhlu se na zdraví v tom či onom definování pohlíží.

Dle Křivohlavého je zdraví celkový (tělesný, psychický, sociální a duchovní) stav člověka, který mu umožňuje dosahovat optimální kvality života a není překážkou obdobnému snažení druhých lidí. (Křivohlavý, 2001)

Definice zdraví WHO z roku 1948 vymezuje zdraví nejen jako absenci nemoci či poruchy, ale jako stav komplexní tělesné, duševní i sociální pohody („well – being“). Zdraví tedy představuje subjektivní pocit (vnímání), který nemusí korespondovat s objektivním zjišťováním stavu jedince. Ve vnímání tohoto pocitu pak existují velké individuální rozdíly, které jsou ovlivňovány mnohými historickými, kulturními a sociálními faktory (například zkušeností předchozích generací). Zdraví je touto definicí vymezováno příliš široce a obecně, a tak by často nebylo možné jeho objektivní měření. Vzhledem k výše uvedeným nevýhodám byla později definice zdraví dále upřesňována a doplňována. V programu WHO „Zdraví pro všechny do roku 2000“ se objevila doplňující charakteristika zdraví jako schopnosti vést sociálně a ekonomicky produktivní život. Ottawská charta podpory zdraví doplnila v roce 1986 základní obecnou definici WHO o další detaily: „K dosažení stavu úplné fyzické, duševní a sociální pohody musí být jednotlivec nebo skupina lidí schopni stanovit a realizovat své cíle, uspokojit své potřeby, změnit své prostředí nebo se s ním vyrovnat.“ (Davidová, 2010)

Cílem zdravotní politiky států, které se připojily k programu WHO, je redukce existující nerovnosti ve zdraví, v dostupnosti zdravotní péče a zvýšení počtu let prožitých bez poruchy zdraví. Nerovnost ve zdraví je definována takto:

inequality – nerovnost tzv. neovlivnitelná, daná základním individuálním, geneticky podmíněným potenciálem zdraví;

inequity – nerovnost vyplývající z nepříznivých životních podmínek, rozdílnou možností získat potřebnou zdravotní péči. (Davidová, 2010)

Hodnota zdraví je nevyčíslitelná a zdravý člověk si ji většinou neuvědomuje, neboť zdraví chápe jako samozřejmost. Teprve v okamžiku vzniku choroby, kdy mu zdravotní stav neumožňuje plně se zapojit do pracovních aktivit, si začne zdraví vážit. Zdraví má relativní charakter, a proto jeho uchopování a rozvíjení by se mělo stát životní prioritou každého jedince i celé společnosti. Pro jedince je předpokladem plnohodnotného a smysluplného života, během kterého bude schopen naplnit své cíle, záměry a přání. Pro společnost je podmínkou udržitelného rozvoje, neboť ten je možný jen tehdy, je-li podporován zdravými, pracovně aktivními občany. (Malach, 2007)

2.1.1 Duševní zdraví

Udržet si duševní zdraví znamená znát škodlivé faktory a podmínky, které by zdraví mohly narušovat. Duševní zdraví je zdraví celého organismu, speciálně pak správná funkce nervové soustavy, která umožní bezporuchovou, normální činnost. (Vacinová, 2008)

Formování zdravé osobnosti závisí na souhře velkého počtu podmínek: od životního prostředí, makrosociálních podmínek (ekonomických, politických, kulturních; jistoty, demokratických podmínek života a vývoje lidí - násilí, zvláště, ohrožení, permanentní strach) přes somatické podmínky v rodině, k osobním vztahům a sociálním skupinám, k činnostem dítěte, k výchově a sebevýchově. Zvláště silně působí emoční vztah rodičů k dítěti. (Čáp, 1993)

Duševní zdraví může narušovat přetěžování organismu. To vyvolává únavu, která by se neměla zaměňovat za pohodlnost. Pocit únavy se stává varovným signálem pro odpočinek. Dobrý spánek je podmínkou duševního zdraví.

Činitelé vyvolávající poruchy duševního zdraví mohou být jednak rázu tělesného, např. tělesné choroby, úrazy, otravy, jednak psychického, jako závažné duševní tlaky vznikající z neobvyklých, prudkých, silných nebo dlouhotrvajících podnětů, zátěží. Tyto dlouhotrvající, i když slabé podněty jsou příčinou toho, že se nervová soustava nemůže včas zotavit a dochází k jejímu zhroucení. Naznačené příčiny ztráty duševního zdraví napovídají, jak se chránit, aby zůstalo člověku zachováno. V průběhu života už od raného věku dbáme na správnou životosprávu, dostatek činnosti, ale také odpočinku. Už žáci by

měli vědět, že efektivního zotavení zpravidla nedosáhneme úplnou nečinností, nýbrž aktivitou. (Vacínová, 2008)

2.1.2 Sociální zdraví

Životní styl každého z nás je zasazen do společenského kontextu. Je ovlivněn tradicemi, kulturní a ekonomickou úrovní společnosti a historickým vývojem. Lidé se navzájem odlišují kvalitou a intenzitou prožitků.

Zprostředkujícím nástrojem mezi jednotlivci a společností je proces socializace (a výchovy jako záměrného působení). Sociální dispozice, s nimiž se člověk rodí, jsou založeny zvláště v druhové schopnosti symbolické komunikace. V sociálním učení, v interakci s okolím se pak projevují, formují a rozvíjejí v reálném chování. Lidé se učí žít s druhými, rozumět požadavkům sociálního prostředí, reflektovaně na ně reagovat. Tlaky společenství usměřňují jednání k určitým kulturně schváleným hodnotám, cílům, nabízejí jeho formy a vzory, stanovují normy a pravidla jednání. Současně každý klade vlastní požadavky, vyjadřuje své zájmy, aspirace a očekávání, které se také utvářejí v socializaci. (Havlík, 2007)

Zdraví významně ovlivňují podmínky existence člověka ve společnosti, tedy podmínky sociální. Wasserbauer z tohoto hlediska popisuje pojmy:

- sociální gradient - materiální nedostatek, nejistota, úzkost a nedostatek sociální integrity jsou příčinami mnoha nemocí a často i smrti;
- stres - úzkost, nejistota, ztráta sebevědomí, sociální izolace, ztráta uspokojující práce a klidu domácího života vyvolávají stres a ten podmiňuje zdravotní poruchy, jako je deprese, snížená odolnost proti infekcím, diabetes, zvýšená hladina cholesterolu a lipidů v krevním séru, zvýšený krevní tlak;
- rané dětství - kvalita duševního a fyzického vývoje v dětství určuje kvalitu celého života, zdraví dospělého se formuje již v prenatálním životě a v prvních měsících a letech života;
- sociální izolace - vyloučení ze společnosti a s tím související následky - alkoholismus, nezaměstnanost, bezdomovectví, deprese - dramaticky zvyšují nemocnost a zkracují život;
- práce - malá šance prokázat vlastní schopnosti a vědomosti a omezená možnost rozhodování zvyšují nemocnost;

- nezaměstnanost - pracovní jistota zvyšuje spokojenost, životní pohodu, nezaměstnaní a jejich rodiny jsou ve zvýšeném riziku předčasného úmrtí a jsou ohroženi i nemocemi;
- sociální opora - přátelství a dobré sociální vztahy, jasná a podpůrná sociální síť jsou významnými i z hlediska podpory zdraví;
- závislosti – tendence k závislosti na alkoholu, tabáku a drogách mají své širší sociální pozadí, nadměrná spotřeba alkoholu a vysoký počet kuřáků jsou spojeny se sociálními a ekonomickými problémy zemí. (Wasserbauer, 2002)

Člověk si od narození buduje své místo ve společnosti. Zdravé sebevědomí je velmi důležité. Umět se prosadit, najít si svou roli ve skupině vrstevníků, umět vyjádřit svůj názor a obhájit si ho, naučit se přijímat názory ostatních, učit se od nich a předávat jim své zkušenosti, to jsou důležité aspekty pro socializační proces. Pokud se člověk snaží potlačovat přirozené emoce, může dojít až k poruchám zdraví.

2.1.3 Tělesné zdraví

Při definici nemoci vycházíme z pojetí jednoty organismu a prostředí. Nemoc, obecněji porucha zdraví, je potenciál vlastností organismu, které omezují jeho možnost vyrovnat se v průběhu života s určitými nároky vnějšího i vnitřního životního prostředí bez porušení životních funkcí. Nemoc je tedy porucha adaptace člověka, nedostatečnost, nebo selhávání adaptivních mechanismů na podněty prostředí. Při nemoci se mobilizují regulační mechanismy ve snaze uvést vnitřní prostředí organismu do rovnováhy (homeostáza). (Machová & Kubátová, 2009)

Významnou složkou pro tělesné zdraví je vztah k odpočinku. Dovednost účinně relaxovat je nenahraditelná a je důležitá k celkové regeneraci organismu. Ne každý umí odpočívat. Také vztah k pohybové aktivitě přispívá k tělesnému zdraví. Pravidelný pohyb a přiměřená fyzická námaha je pro něj nezbytná.

Zdravotně orientovaná tělesná zdatnost je definována jako zdatnost ovlivňující zdravotní stav, působící preventivně na zdravotní problém spojený s hypokinézou. Zahrnuje kardiovaskulární zdatnost, svalovou sílu a vytrvalost, flexibilitu a složení těla. Tělesná výchova je složka, která zajišťuje fyzický rozvoj jedinců, který významně ovlivňuje jejich celkové fyzické i duševní zdraví. Tyto dvě komponenty zdraví mohou být současně výsledkem i předpokladem zdravého životního stylu. (Malach, 2007)

2.2 Životní styl

Zdraví člověka je ovlivňováno různými faktory. Je to složitý proces působení těchto faktorů, které popisujeme jako determinanty zdraví. Některé si přinášíme na svět, jsou naší výbavou a popisujeme je jako faktory vnitřní. Jsou dědičné a jedinec je získává již na začátku svého ontogenetického vývoje od rodičů v okamžiku splynutí jejich pohlavních buněk. Další faktory jsou získané výchovou a jiné jsou součástí životního prostředí, ve kterém se člověk vyskytuje.

Duffková a kolektiv uvádí, že životní způsob je strukturovaný souhrn relativně ustálených realizací každodenních činností a praktik v různých sférách lidské existence. Životní styl jakožto kategorie v rámci životního způsobu je mnohem vyhraněnější kategorií mající úzkou vazbu na daný subjekt - individuum nebo malou skupinu lidí, a to ve dvou souvislostech. Na jedné straně do něj zasahují subjektivní hodnoty, na druhé hlavně souvislosti a provázanost, jejich celek a systém - tedy styl jakožto celkový ráz a utvářenost, specifický a jednotný způsob výběru a kombinace dílčích prvků z postupů při vytváření celku. (Duffková, 2008)

Největší vliv na zdraví člověka má způsob jeho života. Je nejrozsáhlejší determinantou zdraví. Jde o individuální chování v různých životních situacích. Člověk si může vybrat z různých alternativ, které se nabízí, má možnost vyloučit ty, které mohou zdraví poškodit. Záleží jen na něm, jak se v dané situaci zachová a jaký postoj k řešení zaujme. Životní styl je rozhodnutím osoby, která takový styl preferuje, která takovým stylem žije.

Rozhodování člověka je ovlivněno zvyklostmi a tradicemi společnosti, ve které žije. Souvisí také s jeho ekonomickým a společenským postavením. Je ovlivněno věkem, pohlavím, rasou, vzděláním, zaměstnáním. Životní styl se rozvíjí primárně v rodině. Již od útlého věku si formujeme postoj ke zdraví a zejména příkladem v rodině jsme směřováni.

Rodina je první sociální skupina, která učí dítě přizpůsobovat se životu, osvojovat si základní návyky a způsoby chování běžné ve společnosti. Ústřední úlohou socializačního procesu v rodině zůstává příprava dětí a mladistvých na vstup do praktického života. Odpovědnost za výchovu přesouvá někdy rodina na školu a očekává, že profesionální přístup učitelů napraví i chyby, jichž se ve svých výchovných přístupech dopouští. (Kraus, 2008)

K dalšímu rozhodování nezbytně pomáhá i škola. Odpovídající znalosti se zde prolínají s formováním postojů, rozvíjením dovedností a návyků v této oblasti. Člověk se

může správně rozhodovat na základě znalostí o tom, co zdraví poškozuje a naopak co mu prospívá.

Zdravotní stav společnosti se hodnotí především na základě nemocnosti a úmrtnosti. Faktory, které nejvíce poškozují zdraví a mají největší podíl na nemocnosti a úmrtnosti jsou kouření, konzumace alkoholu, drogy, nesprávná výživa, nízká pohybová aktivita, nadměrná psychická zátěž a rizikové sexuální chování.

Žádný z rizikových faktorů, jak uvádí Machová a Kubátová, nepůsobí izolovaně, ale ve vazbě na jiné faktory životního stylu a jednotlivé jeho součásti nelze od sebe oddělovat. Proto pozitivní působení životního stylu se uplatňuje jen v komplexním dodržování správných zásad. (MACHOVÁ & KUBÁTOVÁ, *Výchova ke zdraví*, 2009)

2.3 Cílová sledovaná skupina

...z romštiny

Andre savoreste hin lačo the nalačo. Ma dikh pro nalačo, le tuke chasna
olestar, so hin lačo.

Ve všem je něco dobrého a něco špatného. Nehleď na špatné a vezmi si k užítku to, co je
dobré.

2.3.1 Historický vznik označení cílové skupiny

Název Cikán/cikán, Cigán/cigán v češtině a slovenštině (ve slovanských jazycích v obdobných tvarech) je de facto apelativum, které začalo být pro tyto skupiny lidí užíváno na základě jedné z nejstarších historických a archivně doložených zpráv - z řeckého kláštera na hoře Athos, v níž je zmínka o lidech zvaných „Atinganoi (Acinganoi)“, kteří už v 9. století žili v Řecku a kde se o nich píše jako o potulných kotlářích, hudebnících, kejklířích a provazolezcích. Z tohoto pojmenování vznikl pravděpodobně název daný Romům ostatním obyvatelstvem - tedy Cikán/Cikáni, Cigáni, Cygane, Ciganiti apod. v zemích slovanských, Zingari v Itálii, Zigeuner v Německu a Rakousku, Tsiganes ve Francii, Cigányok v Maďarsku apod., který se vžil a užíval (i v archivních a později v úředních dokumentech), respektive užívá dodnes. Druhá skupina pojmenování - tohoto apelativa daného jim majoritními obyvateli pocházejícími ze zemí, kam předkové Romů přišli a kde se postupně usazovali - vznikla pravděpodobně na základě tehdejší legendy o egyptském původu Cikánů, kteří pak byli mnohde nazýváni lidem faraonským či Egyptřany, což je zjevně v jejich názvu v Anglii, Skotsku a Walesu - Gypsies (gypsies), ve Španělsku - Gitanos, v současném Řecku - Gýftoi a podobně. Pojmenování Rom,

Romové je vlastním označením převážné části Cikánů v rámci celého světa - tedy de facto se jedná o etnonymum. V romštině (romaňičhib) je nejen jejich sebeoznačením (Rom je Cikán), Rom pro ně znamená muž i manžel či životní druh (romňi je jak Romka - Cikánka, tak i žena a manželka či družka). Ačkoliv nejde o jednotné, homogenní etnikum, naopak - jedná se o etnikum vnitřně diferencované dle jednotlivých skupin či rodových linií - značná část evropských Cikánů se dnes za Romy považuje, a to nejen deklarováním, prostřednictvím svých představitelů, svých elit, ale i v rámci mezinárodních organizací - zejména International Romani Union (zkr. IRU). Tento správný název byl prosazen na 1. ustavujícím kongresu IRU v Londýně v dubnu roku 1971, kde bylo veřejně apelováno na jeho užívání. (Davidová, 2010)

Pro potřeby výzkumu cílové skupiny jsem zvolila označení Romové, případně vybraní romští respondenti.

V rámci své vnitřní hierarchie se mnozí dnes mezi sebou nazývají i podle příslušnosti k lokalitě, kde žijí a kde se sami cítí už „odněkud“, kde se cítí doma - kupř. českokrumlovští Romové - „Krumlovakere Roma“, či z jejich pohledu „Ostravakere“ - ostravští nebo „Prahakere Roma“ - z Prahy, „Kašakere Roma“ - z Košic, „Roma Terebešistar“ - z Trebišova nebo třeba „Chanovakere Roma“ - Romové z Chánova. (Davidová, 2010)

V souvislosti s Romy se setkáváme s pojmem, označením, sociálně vyloučení. V analýze sociálně vyloučených romských lokalit (2006) se za sociálně vyloučenou romskou lokalitu označuje prostor obývaný skupinou, jejíž členové se sami považují za Romy anebo jsou za Romy označováni okolím a jsou sociálně vyloučení. Na jedné straně se může jednat o jednotlivý dům, ve kterém žije několik jednotlivců či rodin, nebo celou městskou čtvrť, čítající několik stovek nebo dokonce tisíc obyvatel na straně druhé (Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti, 2006). Dle této analýzy se může jednat o lokalitu integrovanou do běžné zástavby, často poblíž center měst, vnímanou jako „špatnou adresu“, tak o územně segregovanou lokalitu, oddělenou od ostatní obytné zástavby (např. průmyslovou zónou, frekventovanou silnicí apod.). Sociálně vyloučené romské lokality vznikají především v důsledku:

- přirozeného sestěhování se chudých romských rodin do lokalit s cenově dostupnějším bydlením;
- vytlačováním romských rodin z lukrativních bytů a přidělování náhradního bydlení v „levných“ lokalitách s často vysokým podílem romského

obyvatelstva, řízeného sestěhováním (především ze strany obcí) neplatičů nájmu a lidí považovaných za „nepřizpůsobivé“ či „problémové“ do ubytoven a „holobytů“ (viz i Analýzu sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti, 2006). (Davidová, 2010)

2.3.2 Data o vybrané škole

Respondenti pro tento výzkum byli vybráni ze základní školy a praktické školy, která sídlí v ulici Karla Čapka v Krupce u Teplic. Tato škola byla uvedena do provozu 1. 9. 1985 jako sedmadvacetitřídní základní škola. Nachází se v části Maršov na konci občanské zástavby, jejíž součástí je nákupní a zdravotní středisko. Vystavěna byla jako součást nové výstavby města v 80. letech 20. století v rámci revitalizace městské části Maršov. V roce 1994 získala právní subjektivitu a od 1. 9. 2010 se základní škola rozšířila o střední školu speciálního typu. Škola má cca 280 žáků, 90 % z nich tvoří Romové. Většina z nich školu navštěvuje s několika přestupy na jinou školu v okolí či v zahraničí po celou povinnou školní docházku.

Součástí školy je také přípravný ročník, který umožňuje dětem ze sociálně slabých rodin hravou formou zmírnit či odstranit jejich handicap a rozvíjet jejich osobnost.

Žáci mají možnost v odpoledních hodinách navštěvovat kroužky pořádané učiteli prvního i druhého stupně. Na obou stupních naší školy aktivně funguje žakovský parlament.

Ve škole se snažíme o monitorování rizikového chování žáků. Tento monitoring spočívá v odhalování nežádoucích projevů chování našich žáků ve školním prostředí. Je založen na spolupráci školního metodika prevence s výchovným poradcem, třídními učiteli, ostatními pedagogickými i nepedagogickými pracovníky školy. Cílem tohoto systému je podchytit problémové žáky a pomoci jim v řešení jejich rizikového chování tak, aby nedocházelo k vyhocení konfliktních situací.

Školní metodik prevence zpracovává evidenci výskytu rizikového chování ve škole. Podle závažnosti jednotlivých případů postupuje podle krizových scénářů doporučených metodickými pokyny MŠMT a úzce spolupracuje s vedením školy. Závažnější případy konzultuje s okresním metodikem prevence či jinými odborníky.

V minulém školním roce jsme řešili problémy s návykovými látkami (cigarety, marihuana a podezření na užívání tvrdých návykových látek). Dále jsme projednávali rizikové chování žáků - agresivní chování, ataky žáků mezi sebou, vulgarismy,

vyhrožování mezi žáky, šikanu, záškoláctví a jiné. Tyto problémy byly po zjištění řešeny pohovorem u školního metodika prevence, individuálními pohovory s rodiči nebo prostřednictvím výchovných komisí. V závažnějších případech jsme spolupracovali s Policií ČR, kurátory OSPOD. Hodnocení rizikového chování v naší škole proběhlo formou rozhovorů s rodiči. Z tohoto hodnocení vyplývá, že většina rodičů si výskyt rizikového chování ve škole neuvědomuje. Většina z nich nemá přehled o tom, jaká riziková chování se v naší škole vyskytují a jak se řeší důsledky tohoto chování. Když se problematika netýká jejich vlastního dítěte, o situaci se nezajímají. Část rodičů uvedla, že chování žáků ve škole závisí především na výchově rodičů samých. Na tom, jaké si do školy přinášejí návyky z rodiny. Rodiče uvádí, že nejvíce starostí dělá jejich dětem šikana. Na otázku: *Na jaké jevy by se měla škola zaměřit v oblasti rizikového chování?* se objevilo nejvíce odpovědí na kouření, šikanu ze strany starších spolužáků a agresivitu.

Pro život našich žáků je důležité, aby z nich byly takové osobnosti, které dokážou ve svém věku poukázat na určitý problém, prozkoumat ho, zeptat se na něj, srovnávat a pochopit, co je správné a co naopak nesprávné rozhodnutí. Tato osobnost žáka by měla co nejlépe umět využívat svůj volný čas, vážit si svého zdraví a co nejlépe umět vycházet s ostatními lidmi jak ve škole, tak doma i na ulici. (Školní preventivní program, 2012)

2.3.3 Charakteristika a problém lokality

Stejně jako lidé i města mají své osudy. Dějinné okolnosti a proměny generací jim vdechují cosi, co neumíme přesně pojmenovat, ale bez čeho by žádné místo nebylo tím, čím je.

Ústecký region je zasazen do krásné scenérie Krušných hor. V době totalitního režimu byla největším problémem otázka špatného ovzduší. Jednalo se o průmyslovou oblast, která byla neustále znečišťována ať již těžbou v povrchových hnědouhelných dolech nebo exhalacemi mnoha továren. Ústecký region se nyní, v době porevoluční, potýká s problémem jiného charakteru. Je jednou z oblastí v Česku, kterou hojně osídlili Romové, kteří zde vytvořili romská ghetta.

Mezi taková místa patří i město Krupka. Romové sem přišli ze Slovenska, ale i z mnoha částí Česka. Obývali objekty v centrech měst, které byly po revoluci pro budoucí podnikatele lukrativní. Za velmi výhodných podmínek byty opustili a využili nabídku volných, levnějších bytů v jiných lokalitách, tedy i v Krupce. Politikou zdejšího zastupitelstva bylo nabídnout bydlení co nejlevněji a osídlit tak sídliště po bývalých hornících.

V dnešní době již Romové původní obyvatelstvo z některých míst Krupky zcela vytlačili. Žije mezi nimi stále několik rodin“ bílých“, které se Romům buď přizpůsobily, nebo tiše trpí a snaží se o přestěhování do jiné lokality. Mezi taková místa patří i sídliště Maršov, které se v průběhu několika minulých let stalo romským ghettem. Další část Romů žije na okraji města, kde obývají nejjednodušší obydlí, často odříznuta od vody a elektrické energie a několik rodin je také ubytováno v azylových domech. Tyto lokality sledovanou školu zásobují takřka dvě stě padesáti romskými žáky, což se při jejich časté migraci průběžně mění.

2.3.4 Bydlení v ghettu

Podstatnou část našich žáků tvoří obyvatelé již zmíněného sídliště Maršov, které tvoří horní část nové sídlištní zástavby obce Krupka. Hlavní silnice, která odděluje horní sídliště od dolního, je pomyslným dělítkem mezi dvojím, odlišným stylem života, mezi přístupem k životu jako takovým, pár metrů, v nichž se promítají dva odlišné pohledy, odlišné hodnoty i morálka.

Selekce mezi bílou majoritou a romskou menšinou už svým vizuálním dojmem podtrhuje rozdílnost obou kultur a především rozdílnost nároků, které má daná skupina na úroveň a stav svého bydlení. Kde se na jedné straně setkáváme s nově natřenými barevnými panelákovými domy s novou střechou, plastovými okny ozdobenými úhlednými květináči a na straně druhé s chladnou sídlištní fasádou, katastrofálním stavem střech, vchodových dveří, ale i společnými prostory uvnitř domů samotných. Nezájatému člověku, který by si měl udělat obrázek a poznat obě strany mince, by pravděpodobně stačila jen samotná projížďka výtahem.

Přestože startovní čára či záměry města, potažmo bytových družstev byly při osídlování obou sídlišť stejné, přirozená selekce mezi obyvateli Krupky rozdělila tuto obec na část bílou a část černou, aniž by toto označení bylo použito primárně na základě rasových odlišností či pejorativně. Faktem však zůstává, že noví Romové, kteří se do Krupky stále stěhují, míří za bydlením pouze na horní sídliště, minorita, která zaznamenává spíše odliv, pak na sídliště dolní. Hlavním důvodem není pouze identifikace k určité části obyvatelstva, vše je nastaveno v základu již v cenové politice družstva, zejména v prodejních a nákupních cenách bytů i ve výši nájemného, které se v obou částech diametrálně liší. Vše ostatní se odvíjí od tohoto faktu. Pokud bych měla situaci v Krupce globalizovat a použít záměrně zjednodušeného pohledu, tak člověk sociálně slabý zvolí sice horší byt, ale s přijatelnější výší nájemného. Člověk sociálně slabý rovná

se v tomto případě Rom. Tím nehodnotím sociální politiku státu, nehodnotím, co je nastaveno dobře a co špatně, nepřicházím s žádným receptem nebo návodem, který by mohl tuto jednoduchou rovnici rozbít. Tvrdím jen, co zůstává faktem, možná nepravdivou nálepkou nebo pro někoho nepřijatelným škatulkováním, rozhodně něčím, co je důsledkem určitého životního stylu a ve značné části i možností volby.

Mně jako pedagogovi však nepřísluší hodnotit, co je příčinou tohoto stavu. Jako učitelku mě zajímají dopady či výsledný efekt, který toto vše má na naše žáky. Výrobek, který se nám dostane do rukou, není určen k tomu, abychom ho v té ruce obraceli, zkoumali, z jakých přísad či surovin je vyroben. Nemůžeme žádným způsobem ovlivnit jeho výrobní fázi. Tím spíše, pokud se jedná o člověka, o dítě, které se po určité část dne stane i naším dítětem. Já mohu pouze akceptovat určitý stav, pracovat s dítětem a znát jeho životní anamnézu, která by mi měla sloužit jako odrazový můstek pro další efektivní práci s ním. Brát dítě samotné jako nepopsaný list papíru a skvrny na něm nepřipisovat dětem samotným. Jde přece o výchovu, o samotné kořeny kultury, o systém, který je nastaven tak, jak je, kdy dítě přichází do školy vybaveno určitým intelektuálním, povahovým, ale také materiálním předpokladem. O duši, která je uvězněna v určitých mantinelech rodiny, společnosti, ale i sebe samotného.

S konkrétními důsledky se setkávám každodenně. Úsměvné situace střídají situace, kdy je mi smutno. Kdy cítím lítost, bezmoc, někdy i rezignaci. Kdy si musím položit otázku, zda je někde uvnitř mne ta síla, která dokáže věci udělat lepšími, lidi šťastnějšími. Život normálnější, tak jak ho vnímám já.

Problémů je spousta, některé z nich bych ráda rozebrala a pokusila se tak ve své práci o určitý vhled do situace a problematiky životního stylu Romů.

2.3.5 Maršovský Rom versus škola

Základním kamenem společnosti je rodina a platí to samozřejmě i v kultuře romské. Kult rodiny, vzájemná hierarchie a vztahy mezi jejich členy je rozdílná, avšak velmi silná, v mnoha směrech striktně daná. U velké části obyvatel maršovského sídliště můžeme mluvit o vícegeneračních rodinách, kdy ve stísněných prostorech sídlištního bytu bydlí tři a více generací. Přestože v romských rodinách není emancipace ženy, ve smyslu ve kterém ho vnímáme my, její úloha je velmi pevně daná a neotřesitelná. Funkcí ženy v romské rodině je především rodit děti. Silný až pudový vztah mezi romskou matkou a jejím dítětem je dostatečně známý, přesto existují velmi silné, sekundární motivy, proč si romské rodiny pořizují děti. Každé děvče je již při narození potenciální budoucí rodičkou,

každý chlapec je potenciální budoucí hlavou rodiny. Ve finálním důsledku tedy někým, kdo by měl rodinu zajistit, zejména po finanční stránce. Proto ve škole, kde učím, není žádnou výjimkou, kdy má každé dítě čtyři a více sourozenců, můžeme dokonce hovořit o klanovém uskupení žáků. Většinou se jedná o strom rodiny, jehož větve se rychlou řadou rozšiřují.

Výjimkou bohužel nebývá už ani žákyně - rodička. Dle gynekoložky MUDr. Karnoubové bylo její nejmladší prvoroďičce 13 let. To, co by u rodiny z majoritní skupiny vyvolalo vlnu zděšení, je v romské rodině přijímáno pomalu již jako něco, co je možná neobvyklé, přesto ne nepřijatelné či dokonce odsouzeníhodné. Je to fakt a je to život. A život nám přináší spousty překvapení. Jen další dítě, které matka bude mít ráda, další dítě, s kterým babička pomůže a rozhodně dítě, které navýší rodinný rozpočet o další finanční sumu. Dítě, které si bude myslet, že má všechno. Že má milující matku, šťastné dětství, ale zároveň dítě, které si bude muset ten svůj kus něčeho ve svém životě urvat.

Samotné těhotenství na naší škole není ničím neobvyklým. Za dobu své osmileté praxe na této škole jsem se setkala s pěti žákyněmi, které byly ještě před ukončením své povinné docházky těhotné. My, jako škola, se v současné době velmi pružně přizpůsobujeme. Existuje kód absence i forma jejího omlouvání pro těhotnou žákyni. Existuje pro ni individuální plán, kdy tak mladá matka za pomoci svých vlastních rodičů nemá problém se o své dítě postarat a zároveň uzavřít svou povinnou školní docházku či zvládnout úspěšně učební obor. Žákyně dál sedí v lavici se svými spolužáky, nadále doma píše domácí úkoly, odbíhá během dne domů ke kojení a s trochou nadsázky jsou spokojené všechny strany. Je zvláštní, jak postupem času vnímáte věci jinak. Situace, která vám včera rozšířila zorničky, vás dneska nechá klidné a všechno dokážete označit pojmem „norma“.

Těhotenství mladistvých však není jediným problémem. To, čeho si jako učitelka všímám v daleko větší míře, je především jejich připravenost na vyučování a materiální vybavenost, tedy znaky, z kterých se dá vyvozovat závadová péče. Mnoho romských žáků má špinavé a zatuchající oblečení, není ani výjimkou, že si žáci své oblečení směňují, aby tak navodili dojem, že mají oblečení nové. U početnějších a sociálně velmi slabých rodin nosí často jednotlivé kusy oblečení sourozenci v podobné věkové kategorii, zaznamenáváme bohužel i případy, kdy v zimních měsících přijde do školy ten žák, který má zimní boty, zatímco ostatní sourozenci jsou pod záminkou nemoci doma.

Velká část našich žáků chodí do školy naprosto nepřipravena, bez psacích pomůcek a sešitů. Pomůcky jsou často placeny třídním učitelem na začátku roku a finanční

prostředky na jejich zakoupení jsou pak s velkým úsilím vybírány v průběhu roku. V plné míře pak nejsou zaplacený nikdy a dluh se většinou převádí do dalšího školního roku.

Řada žáků, převážně z druhého stupně, nenosí do školy žádnou tašku, případně si je nechává v šatnách a do školy chodí pouze se svačinou. Psací potřeby často ztrácí a jsou většinou odkázáni na některého ze svých spolužáků a ve velké míře i na vyučujícího, který s sebou psací potřeby nosí, zapůjčuje je a na konci hodiny opět vybírá.

Velmi frekventovaným problémem je i to, že žáci nenosí cvičební úbor či přezůvky a jsou tak často v přímém konfliktu s vyhláškou o bezpečnosti a ochraně zdraví.

2.3.6 Životní styl žáků vybrané školy očima pedagoga

Stravovací návyky většiny našich žáků jsou v naprostém rozporu se zásadami zdravé výživy, kdy tak není zajištěn minimální alimentární příjem základních živin, vitamínů a stopových prvků. V jejich stravě jsou zastoupeny ve velmi malé míře potraviny bohaté na rostlinné proteiny, vlákninu a minerály, převažují potraviny s převahou nasycených i nenasycených mastných kyselin, soli a cukru, jídla těžká a kalorická. Jejich strava je nepravidelná, ráno nesnídají a na obědy do školní jídelny nedocházejí. Dostatečný není ani pitný režim, převažují nápoje s velkým obsahem cukru a kofeinu či energetické nápoje. Hlavní příčinou je především nedostatečný zájem o informovanost v oblasti zdravé výživy, lenost či nechuť konzumovat stravu pestrou a vyváženou.

Nevhodný je i denní režim dětí a jejich mimoškolní aktivity, kdy mnoho dětí uvízne v pasti nezájmu ze stran rodičů. Děti tak mají na jedné straně spoustu volného času a na straně druhé málo smysluplných činností pro jeho využití. Děti znužené a bez jasného smyslu života, s energií, kterou nedokážou vhodným způsobem vybit, se stávají v mnoha případech časovanou bombou pro ostatní členy společnosti. Často se toulají po nocích, do školy tak přichází nevyspalé a bez zájmu a jejich koncentrace klesá s každou přibývajícím vyučovací hodinou.

Toto vše samozřejmě souvisí i s nárůstem kriminality mladistvých v dané lokalitě. Mnozí z nich jsou již ve starším školním věku drogově závislí nebo si sami vydělávají drogovým dealerstvím. Jsou závislí na hazardních hrách či využívání k prostituci. Žáci na druhém stupni velmi často experimentují s lehkými drogami, zejména s marihuanou. Nebezpečí tkví převážně v lavinovém efektu, které s sebou nese kumulace dětí v partách, jejichž mladší členové jsou velmi často již v raném věku konfrontováni s pravidelným užíváním těchto látek. Každý, kdo v těchto situacích dokáže říci „ne“, je považován

za slabého člena party a je jen otázkou času, kdy je z ní vyřazen. Od lehkých drog je pak jen krůček k drogám tvrdším, zejména k pervitinu, který je aplikován různými způsoby.

Peníze si obstarávají kriminální činností, převážně krádežemi. Mnoho našich žáků na druhém stupni má nad sebou soudní dohled, mnozí z nich jsou pod dohledem kurátora nebo mají zkušenost se soudním řízením.

Existují však i daleko závažnější delikty. Mediálně známým činem je případ malého Patrika, který se stal terčem rasistického útoku, kdy byl brutálně zbit a znásilněn dvěma Romy ve věku 14 a 17 let. Oba byli v době útoku žáky naší školy. A nejsou zdaleka jedini, kteří jsou takového činu schopni.

Problémoví však nejsou jen žáci, ale i jejich rodiče. Žák samotný je vždy jen odrazem špatného rodinného zázemí, špatné nebo nedostatečné výchovy, nastavení naprosto odlišných rodinných hodnot i jejich priorit. Přesně stejným způsobem, kterým vám lžou děti, vám lžou i jejich rodiče. Tytéž věci, které vám žák odsouhlasí, vám odsouhlasí i jeho rodič, k nápravě jakéhokoliv problému však dojde bez přičinění a zásahu zvenčí jen málokdy. I tak jsou mechanismy, které máme jako učitelé k dispozici, v mnoha případech velmi neúčinné. Rodiče neplní své zákonné povinnosti, naprosto selhávají v oblasti výchovy, materiálního zajištění svých dětí či jejich mravního rozvoje. Povinné školní platby, jak jsem již zmínila, jsou placeny s velkým zpožděním, v mnoha případech nejsou uhrazeny vůbec. Sociálních dávek mnozí z rodičů zneužívají a ty tak nejsou využívány na účely, pro které se vyplácí. Učitelům se jen hromadí agenda, kdy zakládají spisy o přestupcích, jednáních s rodiči či hlášeních výchovných problémů pro sociální odbor. Výsledný efekt je však skoro vždy nulový.

Rodiče nás často slovně napadají, v mnoha případech i velmi hrubým způsobem. Slyšíme urážky, nadávky a výjimkou není ani agrese fyzická. K určitému precedentu došlo minulý rok, kdy byla jednomu z nejagresivnějších rodičů soudem uložena veřejná omluva před všemi učiteli i žáky druhého stupně. Přestože omluva byla vyslovena pouze „pro forma“, mohl by tento krok vést ke zlepšení situace.

Ne všichni však čerpají z rodiny špatný vzor, i když v celkovém poměru se jedná o zanedbatelné procento. Existují zde rodiny, jejichž děti chodí do školy vybavené a čisté, které mají zájem o výuku, kdy je pro ně základní škola pouze odrazovým můstkem pro další vzdělávání a zapojení se do pracovního procesu. Jsou to rodiče dětí, kteří mají jasnou představu o budoucnosti svých potomků a kterým není lhostejné, v čem jejich děti vyrůstají a jak tráví svůj volný čas. Přesto nikdy v tak malém množství nedokážou být vzorem pro ostatní.

Jasný a zřetelný rozdíl je vidět i u Romů, kteří jsou vychováváni v dětských domovech. Do školy chodí pravidelně, připraveni a s pomůckami, čistě oblečení. A především se základními vzorci slušného chování.

Když však pozoruji, jak neustále klesá úroveň žáků, jak je každým dalším rokem těžší a těžší promítat mé vlastní nápady do pedagogické práce, pokládám si otázku, zda je vůbec možné tyto děti mimo rodinu nějakým způsobem ovlivnit. Ukázat jim cestu, která vede k určitému cíli. Být tou, která jim dá možnost volby mezi dobrým a ještě lepším.

Vždyť ve škole neustále slyší o zdraví, o jeho ochraně, o zdravém životním stylu i o nebezpečí nemocí a drog. Žáci romského původu, kteří navštěvují praktické třídy, jsou s těmito fakty konfrontováni v předmětech Výchova ke zdraví, Zdravověda nebo Technologie přípravy pokrmů a s touto problematikou se tak setkávají takřka denně.

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Cíl bakalářské práce

Problematika životního stylu mládeže konkrétní školy, která je umístěna do oblasti severočeského regionu. Postoje vybrané skupiny ke zdraví a zdravému životnímu stylu.

3.2 Stanovení předpokladů

Lze předpokládat, že žáci zdejší školy, kteří žijí v romském sídlišti a na pokraji města, neznají správný význam pojmu zdravý životní styl. Žijí nezdravým způsobem, mnohdy v rozporu se zákonem.

Lze předpokládat, že základy špatných návyků životního stylu mají žáci z rodiny, škola je může do jisté míry kladně ovlivnit, ale v rodinách se opět přizpůsobí svým zvykům.

Lze předpokládat, že žáci, kteří byli umístěni z nějakého důvodu v dětském domově, mají snahu se o své zdraví pravidelně starat a alespoň o tom uvažují, nebo zdravě žijí. U těchto dětí je větší naděje, že své potomky povedou ke zdravému životnímu stylu.

3.3 Použité metody

Ve své práci jsem použila tyto metody:

- ❖ Dotazník
- ❖ Pozorování
- ❖ Rozhovor (interview)

3.4 Průběh výzkumu

Ke sběru dat pro svůj výzkum jsem vybrala skupinu žáků z osmých a devátých praktických tříd základní školy a studenty obou tříd praktické školy dvouleté žijících v sídlištním ghettu a azylových domech na okraji města. Další sledovanou skupinou byli žáci, kteří jsou vychováváni v dětském domově. Všichni tito žáci jsou vzděláváni v oborech Základní škola s úpravou pro LMP a Praktická škola dvouletá. Zkoumaná jednotka čítala padesát vybraných romských respondentů, přičemž dvacet pět je žáků vyrůstajících v Dětském domově v Krupce a dvacet pět žije v romské komunitě.

Kontaktovaným respondentům jsem sdělila základní informace o záměru výzkumného šetření, jeho anonymní povaze a následnému nakládání se získanými daty. Všechna data byla získána se souhlasem respondentů.

V rozhovorech s žáky jsem se zaměřila převážně na oblasti stravovacích návyků, pitného režimu, trávení volného času, ale také spánku a relaxace. Dále mě zajímalo, jak udržují sociální vztahy, co se týče vrstevnických skupin, ale také rodiny. Předložila jsem jim dotazník s otázkami k těmto tématům, ze kterých jsem chtěla zjistit, zda mají zájem něco ve svém životě změnit a je-li vůbec v jejich silách vymanit se z okovů své výchovy a zapomenout na vzory, které vidí každý den v rodině. Zda dokážou přehodnotit svůj vlastní žebříček životních hodnot. Jsou schopni a ochotni poznat cenu svého vlastního života a umí si ho udělat hodnotnějším a bohatším? Stojí sami sobě vůbec za to, aby pro sebe něco udělali, nebo je pro ně život na okraji společnosti tím blízkým horizontem, přes který se nikdy nepodívají?

To jsou otázky, které mne zajímaly. Zjišťovala jsem tedy, jaký je jejich postoj ke zdraví a zdravému životnímu stylu navzdory jejich příkladu z rodiny. Zda je možné alespoň zčásti ovlivnit jejich způsob trávení volného času, jejich stravovací návyky, postoj k hygieně, chování a návykům co se týče kouření, drog, prostituce a hazardních her. Jak dalece jsou pod vlivem ghetta a jak dalece je pro ně důležité vzdělání a příprava pro život v dospělosti.

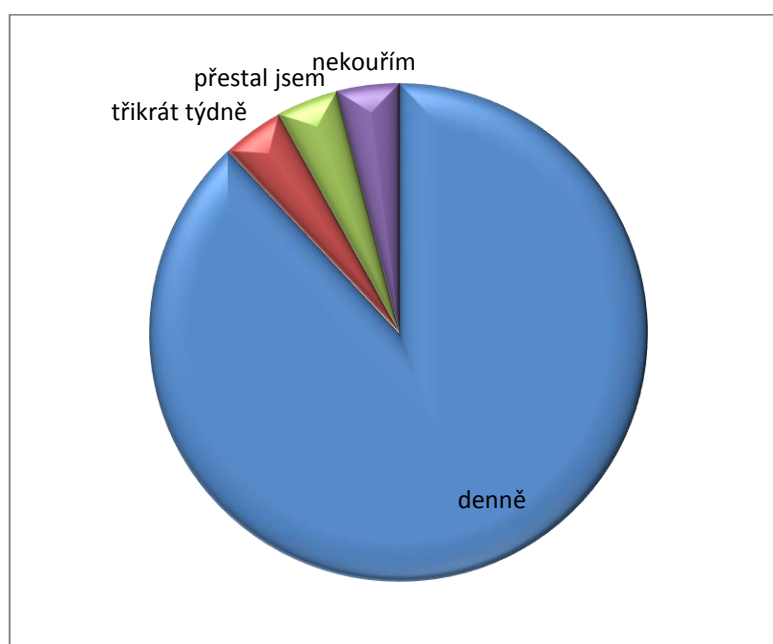
3.5 Vyhodnocení odpovědí z dotazníku

1. otázka: Je prokázáno, že kouření ohrožuje zdraví. Jaký je tvůj názor na kouření? Kouříš?

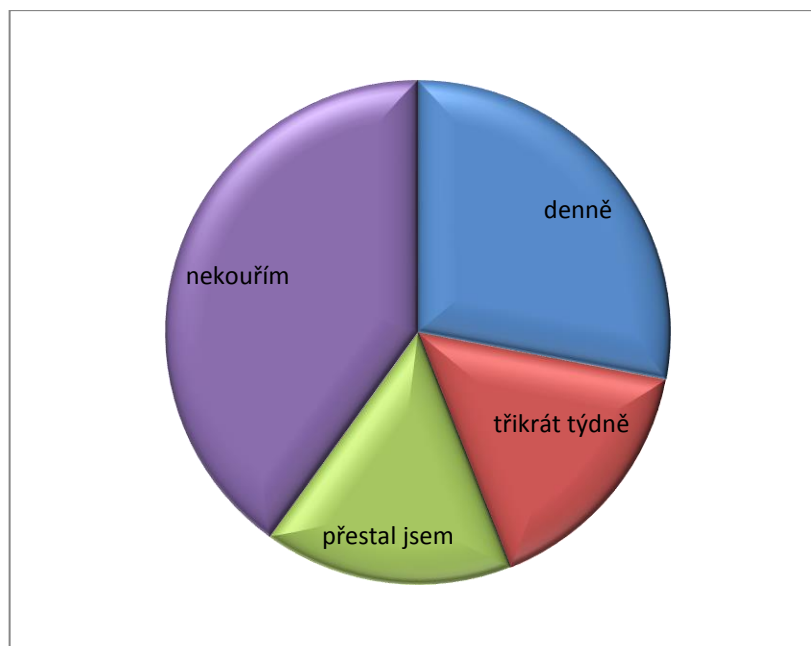
Vůbec první otázkou v dotazníku byl dotaz na jeden z největších problémů lidstva, kouření. Negativně ovlivňuje téměř všechny orgány a je rizikovým faktorem pro vznik mnoha onemocnění. Statistiky udávají, že se neustále zvyšuje počet dětí, které kouří. Snižuje se také věk, kdy kouřit začínají. Příčinou je jednak obrovská reklama tabákových společností a snadná dostupnost cigaret, ale také špatný příklad z rodiny. Ani žáci zdejší školy nejsou výjimkou. Kouření je nejčastějším důvodem k udělení výchovného opatření. Postihem za kouření je i udělení blokové pokuty pro žáky, jejichž věk dosáhl patnácti let, kdy po přivolání policie je jim pokuta vyměřena.

Z průzkumu:

První graf ukazuje na problém s kouřením u žáků z romských rodin a druhý pak u žáků z dětského domova. Z grafů je patrné hned na první pohled, že děti z DD jsou na tom v oblasti kouření, mnohem lépe. Reagují na mé otázky, proč je tomu tak, argumenty typu: tety nás hlídají, jsme trestáni zákazem výhod (vycházky, kapesné apod.), nemáme kde kouřit... Takové výchovné postupy však Rom ze sídlištní rodiny nezná. Kouří všude. Uvádí, že venku, ve škole, **kouří dokonce i doma před rodiči**. Téměř všichni žáci zatrhlí v dotazníku možnost - kouřím pravidelně. Na dotaz, kde berou peníze na získání cigaret, odpovídali zcela bez zábrán - krádeží, hazardem, výměnou za osobní věci, z kapesného. Nezdráhali se ani s odpovědí, zda to rodičům vadí, že kouří. Mnozí z nich kouří běžně doma s rodiči a o své zdraví z hlediska kouření se vůbec nebojí. Několik žáků zatrhllo v dotazníku odpověď, že přestali kouřit. Důvody byly různé. Nedostatek financí, výchovné problémy, nechut', ale také zdraví, to byly důvody u dětí z DD. Ze skupiny těch, kteří přestali kouřit, jeden jediný udal, že důvodem je sport, konkrétně jeho lepší výkony ve fotbale.

Graf č. 1: Odpověď žáků z romských rodin na otázku, zda kouří

Graf č. 2: Odpověď žáků z DD na otázku, zda kouří

Právě v rodině by mělo dítě získat základní informace o neblahém vlivu kouření na organismus. Mnohdy však navíc rodiče již od narození dítě vystavují pasivnímu kouření, které je neméně nebezpečné. Hořící cigareta vedle tzv. hlavního proudu, který kuřák vdechuje, produkuje ještě proud vedlejší, v němž je obsah zplodin mnohonásobně vyšší. (Wasserbauer, 2002)

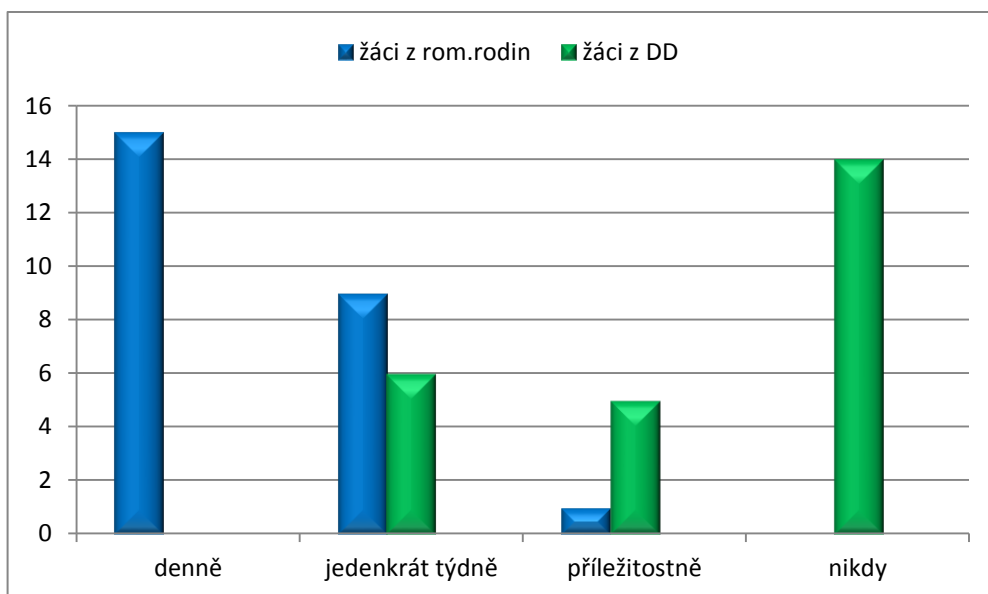
2. otázka: Jak často požíváš alkohol? Myslíš si, že alkohol ohrožuje tvé zdraví?

Otázka byla směřována na zkušenosti s alkoholem. Je to návyková látka a závislost na ní je chronická, progresivní nemoc. Alkoholismus je nebezpečný právě u mladistvých, neboť jejich organismus je velice citlivý a závislost se rozvíjí rychleji. Příkladem v rodině by měly děti zaujmout názor, že alkohol sice patří ke každé oslavě, ale jen v přiměřené míře, která je kontrolovatelná sebou samým.

Z průzkumu:

Zjistila jsem, že pití alkoholu je značně rozšířeno i mezi dětmi a mládeží v naší škole. Experimentování s alkoholem začíná již na prvním stupni základní školy. Většina z dotazovaných žáků žijících v romské rodině odpověděla, že se **s alkoholem setkává téměř denně**. Jak vyplývá z grafu, je však konzumace alkoholu daleko nižší u dětí

vychovávaných mimo romské ghetto. Velký rozdíl v přístupu dotazovaných je k otázce zdraví v souvislosti s konzumací alkoholu. Zatímco děti z romských rodin odpovídaly shodně, že většina dospělých alkohol konzumuje a na jejich zdraví se nic nemění, tak druhá zkoumaná jednotka byla v odpovědích zasvěcenější. Všichni se shodli, že alkohol není zdravý pro jejich organismus. Evidentně si první skupina dotazovaných neuvědomuje, jaký neblahý vliv na jejich organismus může konzumace alkoholu mít. Nemají správný vzor v rodině. **Alkohol se zde konzumuje zcela běžně, a to i dětmi.** Spousta z nich nemá zábrany o tom hovořit a uvádí, že alkohol ochutnalo již v raném věku, někteří v předškolním období. Další otázka byla vedena ke zjištění, kde si alkohol opatřují a jaký alkohol mají na mysli, když hovoří o denní konzumaci. Domněnka, že se bude jednat zejména o konzumaci piva, byla překonána. Nejčastěji konzumují tvrdý alkohol, který není problém sehnat. Spontánní odpověď: „Vietnamec nám rád prodá cokoli.“

Graf č. 3: Odpověď na otázku častosti konzumace alkoholu

3. otázka: Víš co je droga? Máš zkušenosti s drogou?

Téma, které je ještě hrozivější než předchozí. Zkušenosti mnoha lidí s drogami mohou být na počátku pozitivní. Po jejich požití se dostavuje stav euforie, povznesení. Dostávají jejich prostřednictvím to, co si přejí. Je to pocit úlevy od stresu, bolesti, uznání vrstevníků, pocit mimořádnosti. Pravidelné užívání drog má však své následky. Řada

z nich vyvolává závislost. Mají vedlejší zdravotní účinky, pocit úzkosti, deprese, vysoký krevní tlak a mnoho dalších. Časem dochází ke snížení intenzity prožitku, člověk se stává tolerantní. Ke stejnému vzrušení je pak zapotřebí stále vyšších dávek, nutkání užívat drogu se stupňuje a dochází ke ztrátě kontroly nad ní. (Wasserbauer, 2002)

Tyto informace žáci v mnoha předmětech vstřebávají a při rozhovoru bylo zjištěno, že si jsou následků užívání drog plně vědomi. Mezi sebou mají řadu kamarádů, kteří drogám zcela podlehli. Přesto však jejich odpovědi na otázku, zda se již s drogou seznámili, byly velmi znepokojující. Všichni dotazovaní respondenti ze skupiny Romů žijících v komunitě **mají osobní zkušenosti s drogou.**

Z průzkumu:

Doslovný přepis rozhovoru s žákem, který pravidelně užívá drogy:

Jak vypadá tvůj den s drogou? Popiš mi, jak se cítíš?

Ráno jsem vstal a šel do školy. Ještě před školou jsme si šlehli.

Jak ti bylo celý den ve škole? Popiš mi tvé pocity.

No, moc dobře ne, ale bylo mi to všechno jedno. Hodinu jsem nějak vydržel, ale o přestávce jsem si nutně potřeboval zakouřit, tak jsem vyběhl ven před školu a hned to bylo lepší. Měl jsem v kapse ještě pár vajglů, tak jsem si je vyšlukoval.

Co další hodiny a tvoje práce ve vyučování?

Chvilí jsem poslouchal, ale pak se mi motala hlava a usnul jsem. Prospal jsem i další přestávku. Nějak jsem to v tý škole přežil.

Jak pokračoval tvůj den po škole?

Po škole jsem přišel domů a šel ven. Venku jsme si zakouřili trávu a jen tak lítali po sídlišti. Kolem večera jsem se šel domů najíst, a pak zase ven. Sháněl jsem matroš, ale nejdřív jsem musel udělat nějaký peníze.

Jak udělat peníze, co to znamená?

Tak různě. Chodíme do paneláků pro kytky a ty pak prodáváme. Taky někdy někomu slíbím, že mu třeba dobře prodám jeho hodinky. Vždycky se někdo chytne a věří, že jsou pravý. Někdy prodávám i oblečení. Koupím ho od někoho a pak dráž prodám. Hodně taky dělám měď.

Vždyť už tě tu spousta lidí zná, jak je možné, že ti ještě uvěří a něco si od tebe koupí?

Jezdím hodně do Teplic a taky do Ústí, ale nejlepší je to v Praze. Tam mám svoje dobrý místa.

Kdy tam jezdíš?

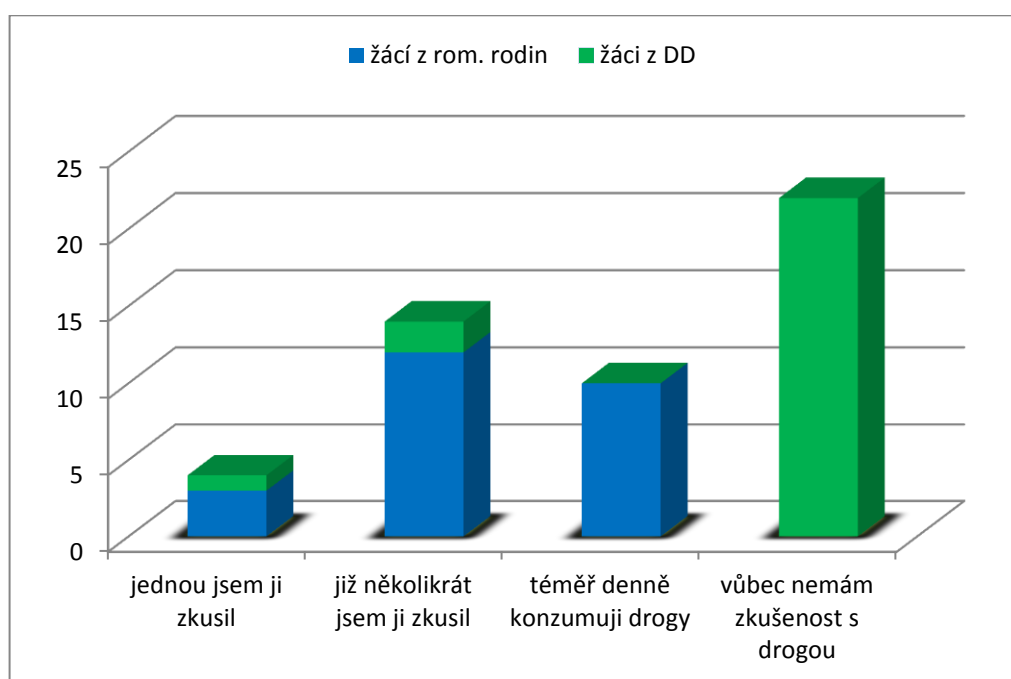
Večer. Jsem tam někdy až do rána. Si šlehnu, abych vydržel celou noc nespát, hraju v herně automaty. Tam se vždycky najdou kořeni.

Dokážeš si představit, co s tebou takový způsob života dělá?

Jo, dobrý. Zatím jsem mladej, to nějakou dobu vydržím. Jen se bojím, že mě zavřou do blázince. To bude špatný, no.

Ví matka, že bereš drogy? Ví vůbec, co děláš?

Vona je ráda, že nechci na ní peníze. Když má, tak mi ale dá peníze. Já jí taky dám, když mám hodně. Říká jen, ať chodím do školy, že jinak bude problém.

Graf č. 4: Zkušenosti s drogou

Devět respondentů z dvaceti pěti konzumuje denně nějakou drogu. Nejčastěji mluví o marihuaně a pervitinu. Přesně popisují, kde a jak si drogu mohou sehnat. Marihuanu si někteří pěstují, ale spíš si ji kupují. Netají se tím, že ji běžně zakoupí na ulici nebo zajdou k lidem, kteří se živí jejím rozšiřováním. Za pouhých sto korun dostanou „piko“, tzv. psaníčko s obsahem jedné dávky pervitinu. Konzumují přes žárovku, kouří s tabákem, nebo ji do těla vpraví vpichem v injekční stříkačce či polknou zabalenou v kousku papíru. Proč ji užívají? Odpovědi byly shodné. Dodává jim energii. Vydrží po ní celou noc nespát. Mají dobrý pocit. Jsou in.

I když mnoho z nich hovoří o svých kamarádech, kteří se jim začali před očima měnit a dnes jsou z nich trosky lidí, nemají pocit, že by i oni mohli takto dopadnout. Stále si myslí, že mohou své činy ovlivnit, a nemají strach o své zdraví. Vůbec si nepřipouští, že je droga ovládne. A co je alarmující... **v této fázi života je to dokonce vůbec nezajímá.**

4. otázka: Jíš pravidelně? Jak se stravuješ a co jíš nejčastěji?

Když vidím prázdnou jídelnu naší školy, je mi smutno. Svačiny jsme byli nuceni úplně zrušit a v době obědů sedí v jídelně několik žáků docházejících do školní družiny a pedagogové. Oslovila jsem žáky s otázkou, kde a jak často se stravují a zajímalo mne také, co jí.

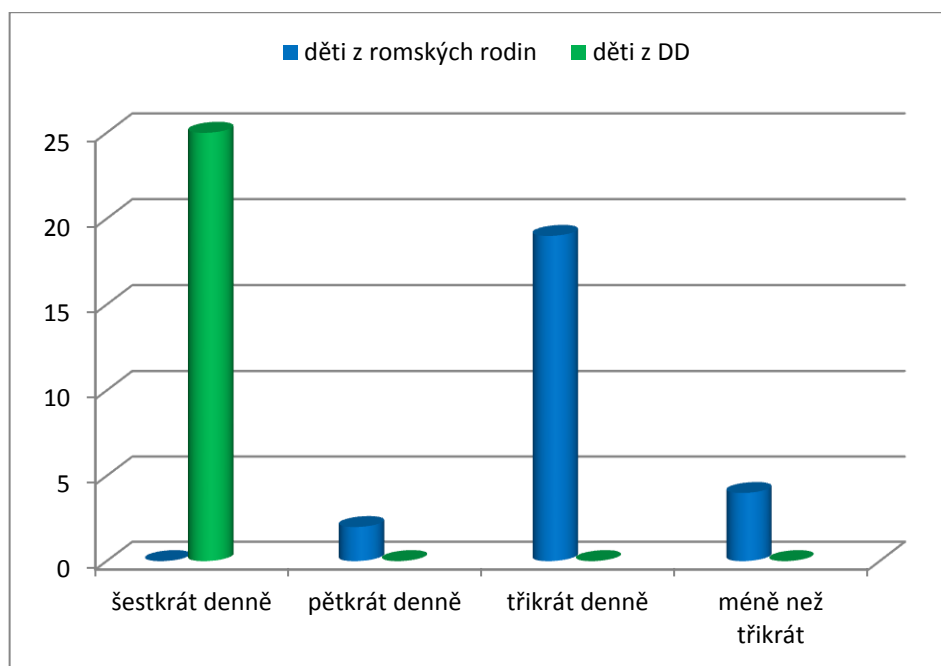
Z průzkumu:

Snídani vůbec neznají. Odpovídají, že ráno sotva zvládají připravit mladší sourozence a přivést je do školy. Uvádí, že hlavním důvodem, proč nenavštěvují školní jídelnu, je nedostatek finančních prostředků rodiny. Řada žáků se netají tím, že svačinu dostává z rodiny jen v době, kdy jim jsou vyplaceny dávky. Nejčastěji si kupují sušenky, chipsy, hranolky, párky... V souvislosti s tím, co konzumují, si nedělají žádné obavy o své zdraví. Nepřipouští si žádné onemocnění v souvislosti s nepravidelnou stravou. Mají představu o tom, co je obezita, bulimie, anorexie, ale o svých špatných návycích nepřemýšlí jako o systematickém ohrožování svého organismu. Dokonce uvádí, že jedí, jen když mají hlad, z pohodlnosti. Někteří opravdu hladoví i celý den. Nedostanou prý od rodičů žádné prostředky k zakoupení jídla a jedí až večer doma. Děti z DD jedí pravidelně. Všichni dostávají každý den svačiny a docházejí při odpoledním vyučování do školní jídelny na oběd. Jejich strava je pestrá a vyvážená, mají informace o takové stravě a vlivu na jejich vyvíjející se organismus. Ze svého kapesného si však i oni nakupují potraviny, které nejsou vždy svou skladbou vhodné pro zdraví, ale je to vyváženo pravidelnou stravou v DD a školní jídelně.

Není ničím zvláštním, že v období výplaty sociálních dávek vidáme rodiče, jak hledají třídu svého dítěte s taškou jídla v ruce. Většinou vyhledají toho nejstaršího, který o přestávce podělí své sourozence. Obědy jim rodiče nemohou zakoupit, protože například pro šest dětí nemají v den platby obědů tolik finančních prostředků pohromadě. Obědvají tedy doma, většinou až večer, protože matka navaří ve velkém množství i pro několik rodin

dohromady. A tak jim raději denně dávají daleko více finančních prostředků, než stojí oběd ve školní jídelně, a oni si sami nakoupí, co chtějí.

Z následujícího grafu je patrné, že všechny tyto problémy se týkají pouze žáků žijících v romských rodinách.

Graf č. 5: Kolik jídel denně žáci konzumují

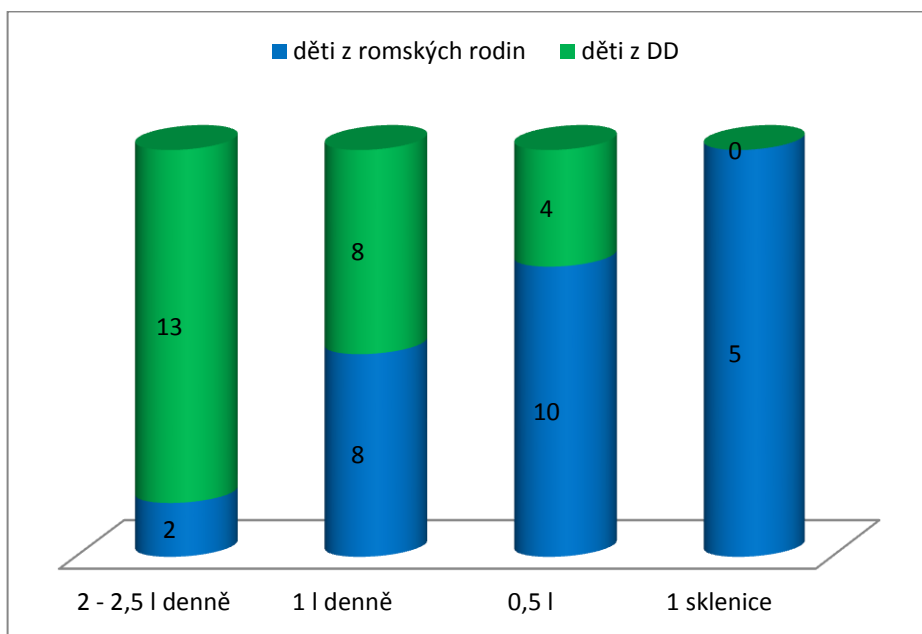
5. otázka: Víš, co je pitný režim? Kolik tekutin denně vypiješ a jaké?

Dětský i dospělý organismus potřebuje denně 2 - 2,5 litru tekutin. Děti potřebují pít dle libosti po celý den. Škola zajišťuje pitný režim prodejem vhodných nápojů, které si žáci mohou zakoupit ve školním obchůdku. I přesto však dávají přednost nákupu nápojů před příchodem do školy, aby si tak pořídili ty, které jsou pro ně sice chuťově lákavé, ale ne vždy zdravé.

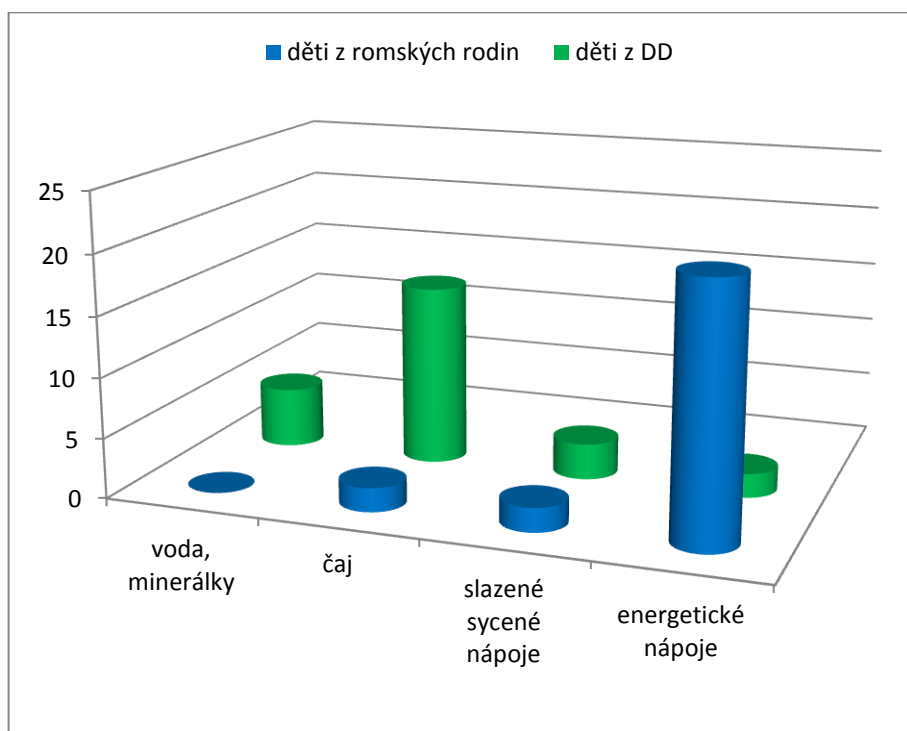
Z průzkumu:

Na otázku, kolik tekutin denně vypijí, odpovídali různorodě. Vědí, kolik by měli za den vpravit do těla tekutin, ale rozhodně pitný režim nedodržují a nemají pocit, že by to nějak ohrožovalo jejich zdraví. Někteří dokonce nepijí celý den a žízeň řeší až tehdy, když je bolí hlava. Nejvíce konzumují energetické nápoje a sycené slazené limonády. Argumentují tím, že je jim po nich dobře, a různé příznaky jako plynatost, bolesti břicha,

hlavy, si nepřipouští jako nežádoucí pro organismus. Trochu lepší situace se skladbou nápojů a zejména s dodržováním pitného režimu je u dětí z DD, což je patrné z obou grafů. Tito žáci si nosí nápoje již z domova, mají na ně zvláštní láhve a nápoje jsou v domově také připravované. Tím je sníženo i riziko konzumace nevhodných nápojů. Následující grafy popisují, jaký pitný režim žáci mají a jaké nápoje nejčastěji pijí.

Graf č. 6: Množství tekutin, které žáci vypijí

Graf č. 7: Nejčastější druhy nápojů, které žáci konzumují

6. otázka: Jak obvykle dlouho spíš? Co si představuješ pod pojmem odpočinek?

Odpočinek a aktivizace se musí pravidelně střídat, vzájemně se doplňovat. Schopnost dobré relaxace je předpokladem úspěšného výkonu. V každodenním životě, práci, ve škole, při sportu dosahuje dlouhodobého úspěchu ten, kdo ovládá umění relaxovat.

Z průzkumu:

Žáci odpovídali, že rádi ponocují. Dvacet dva respondentů z první skupiny odpovědělo, že v noci prakticky vůbec nespí. Přiznávají, že je ovládl internet natolik, že jsou schopni celou noc komunikovat na sociálních sítích se svými kamarády. Mezi tím ještě zvládají hrát počítačové hry a ničím výjimečným není ani návštěva restaurací, heren, nebo jen bezdůvodné, ale i záměrné brouzdání po nočních sídlišti a okolí města. Mnoho z respondentů žijících v romském sídlišti tedy vypovídá o svých probdělých nocích. Spánek si pak nahrazují jen několikahodinovým odpočinkem, a to až v odpoledních hodinách po příchodu ze školy. Na otázku, zda to rodičům nevádí, odpovídají, že přicházejí domů mnohdy dříve než rodiče a ti o jejich nočních aktivitách nevědí. Jiní zase popisují, že to rodičům moc nevádí, sice se trochu zlobí, ale nic neudělají. Faktem, že by se tělo mělo dostatečnou dobu regenerovat správným spánkem, se vůbec nezabývají. Všichni jsou přesvědčeni, že jim spánek odpoledne stačí a jejich zdraví to neohrožuje. Argumentují též představou, že se jednou začas dospí delším spánkem.

Děti z DD odpovídají, že v domově se dbá na dodržování určitého režimu a děti jsou tu pod dohledem i v noci. Jiné je to však při víkendových a prázdninových pobytech těchto dětí doma. Okamžitě se změní jejich zavedený režim. Děti vypovídají o bohatých nočních zážitcích, kdy mnohdy rodiče ani nevidí. Jsou to pro ně zážitky, kterými se snaží před ostatními „blýsknout“, avšak patologii těchto domácích návštěv si nepřipouští.

7. otázka: Co si představuješ pod pojmem volný čas? Jak trávíš svůj volný čas?

Volný čas zahrnuje: odpočinek, rekreaci, zábavu, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání, dobrovolnou společensky prospěšnou činnost aj.

Pedagogika volného času tyto různé typy činností nejen popisuje, ale především se snaží trávení volného času ovlivňovat, a to tím, že vede žáky a studenty k chápání toho,

jak lze volný čas trávit tak, aby byl pro jedince prospěšný, aby usměrňoval a kultivoval jeho individuální zájmy a přinášel mu pocit uspokojení a seberealizace. (Průcha, 2006)

Z průzkumu:

Odpovědi na otázku, co to znamená, mít volný čas, zněly:

...když nemám co dělat a blbnu

...když si můžu dělat, co chci

...když jdu ven a hraju fotbal

...když se nudím

...když nejsem ve škole

...když jsem na kroužku

...když můžu shánět peníze

Představy o volném čase jsou u těchto lidí fádny. Na otázku zájmových kroužků odpovídají, že je to nebaví. Vědí i o dalších aktivitách školy i města, které by mohli využívat. Většina z první sledované skupiny, z ghetta, tráví čas potulováním po sídlišti, děvčata se starají o své mladší sourozence, mnoho z nich udává, že volný čas vyplňuje hrou na počítači. Jsou velmi muzikální a hrají na hudební nástroje, mixují si svoji hudbu a tu potom prezentují mezi sebou. Jsou však spontánní a nechtějí se nechat nějak organizovat. Doma jsou ponecháni samostatnosti a nejsou podporováni k trvalejším vhodným aktivitám. Když se do nějakého kroužku přihlásí, záhy končí po dvou až třech návštěvách. Rodičům je to vždy jedno. Hlavním vyplněním volného času dětí z ghetta je potulování po sídlišti. Několik z nich ještě zmiňuje návštěvy akcí pořádaných Agenturou pro sociální začleňování, která je začala pracovat v loňském roce.

Děti z DD hovoří o relaxaci a odpočinku v odpoledních hodinách, kdy sice organizovaně, ale přesto ve svých hernách odpočívají při činnostech, které je baví. Navštěvují také řadu kroužků jak ve škole, tak v domově mládeže. Jsou pro ně organizované sportovní akce, kterým se také nevyhýbají. Jsou vedeni k tomu, aby jejich volný čas byl vhodně vyplněn. Není to však ideální skupina žáků, která preferuje tyto způsoby vyplnění volného času. Uvádí, že by se raději toulali s ostatními po sídlišti, aby si víc užili. Bydlet by tam však nechtěli.

Je však zřejmé, že pod správným vedením dětí se dají některé patologické jevy chování zmírnit. Rodina je zde velmi důležitým činitelem. Pokud však jde o asociální rodinu, nelze se divit, že svůj volný čas děti z ghetta vyplňují tak, jak uvádí.

8. Otázka: Jak trávíš čas s rodinou?

V rodině by měl jedinec nalézt rekreaci, relaxaci i zábavu. Vše závisí na tom, do jaké míry tráví rodina společný čas. Nemělo by se zapomínat v dnešní stresující, uspěchané době na společné chvíle trávené se všemi členy rodiny. Děti se chovají ke svým rodičům tak, jak to vidí u nich samých. Vztah, který mají rodiče k prarodičům, je modelem pro jejich děti.

Z průzkumu:

Romové sídlištní odpovídají rozdílně a to dle pohlaví. Zatímco dívky uvádí, že se starají o své mladší sourozence, doma vaří, perou a uklízí, jejich bratři se chodí domů pouze najíst a vyspat. Čas společně strávený v celém kruhu rodiny probíhá většinou při oslavách a na místních zábavách. Tyto zábavy však nahrazují veškerý společný kontakt, ale i tak je to velmi sblízuje a naplňuje. Několik shodně odpovědělo, že s rodiči jde ven jednou za měsíc, kdy dostanou sociální dávky, aby jim zakoupili nové oblečení. Jindy prý nemají čas.

Naopak děti z dětského domova hovoří o společných sezeních, společenských hrách, návštěvách nejrůznějších akcí. To vše se však týká pobytu v DD. Doma u rodičů se většinou moc nevidí, protože raději navštěvují své kamarády a rodiče také nebývají moc doma.

Při rozhovoru s žáky jsem musela rozeznat, kam až mohu zajít, zejména u dětí vychovávaných v dětském domově. Není lehké hodnotit, zda jsou na tom lépe děti z DD nebo děti žijící prakticky na ulici v sídlištním ghettu. Děti jsou umístěné v DD z různých důvodů. Okolnosti, které je dovedly až sem, jsou opravdu rozličné. Každopádně tyto děti i přesto, že péče v jejich vlastních rodinách je závadová, chtějí svoje rodiny navštěvovat. Je pro ně největším trestem, když pro nějaký přestupek je jim zakázána víkendová návštěva rodičů. Nemají pocit, že by se měly v DD špatně, ale jejich vlastní rodina jim chybí. Přesto rády jezdí na výlety se svými tetami, účastní se akcí DD i o prázdninách a zapojují se do společných činností v domově.

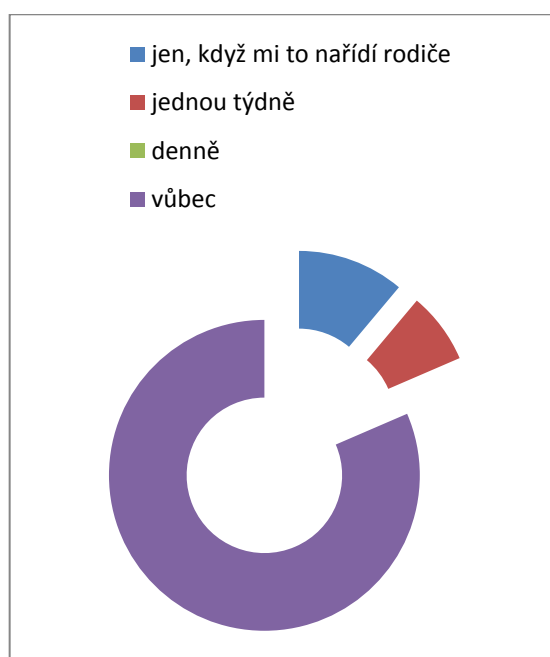
Zarážející u obou skupin je, že prakticky vůbec nehovoří o tom, že si popovídali s matkou či otcem, nebo že navštívili babičku s dědou.

9. Otázka: Připravuješ se na vyučování?

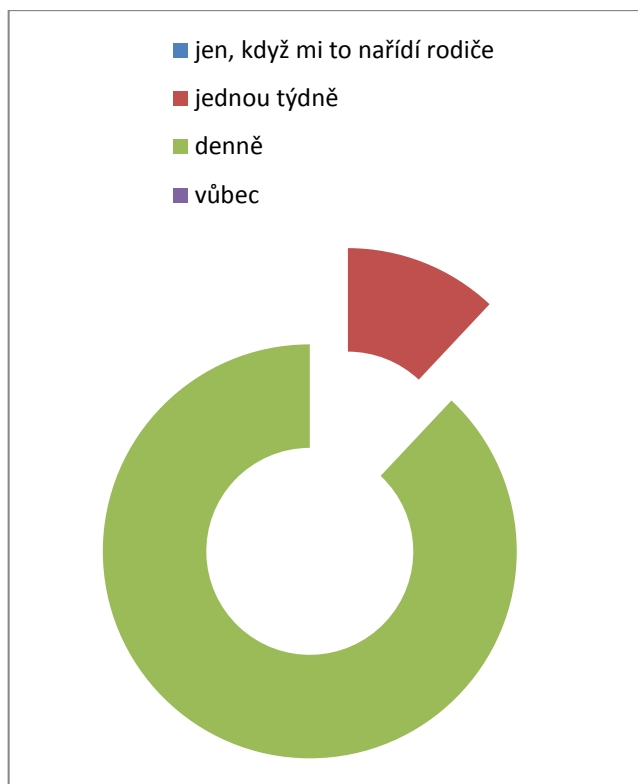
Z průzkumu:

Úvodem žáci hovořili o své úspěšnosti ve škole. Na jedné straně se všichni zabývali tím, že jsou diskriminováni umístěním do praktických tříd školy a na straně druhé vykazovali naprostý nezájem o své výsledky ve škole. Je jim zcela jedno, jak jsou hodnoceni v průběhu školního roku, ale i na vysvědčení. Důležité je pro ně projít základní školou a jen několik málo z nich je ochotno pokračovat v dalším vzdělávání. Jejich zájem o vyučování je minimální. Odpovídají, že počítat a psát v životě nepotřebují, že když už budou pracovat, tak rukama. Rodiče jim nekontrolují sešity ani se s nimi do školy nepřipravují. Při dotazu, zda s nimi tedy rodiče alespoň procvičují základní věci, například pravopis a násobilku, odpovídali, že to jejich rodiče neumí. Neumí se mnohdy ani podepsat, a tak nekontrolují ani žákovské knížky. Co se týče přípravy na vyučování, je velký rozdíl u dětí z DD. Zde na to mají vyhrazen určitý čas a způsob přípravy. Berou to jako samozřejmou věc a pravidelně se většina z nich připravuje. Mají zájem se nadále vzdělávat a zajímají se o nově otvírané obory na zdejší škole, které jsou určeny právě těmto žákům.

Graf přehledně ukazuje, jak se liší domácí příprava na vyučování u zkoumaných vzorků žáků.

Graf č. 8: Příprava žáků z romských rodin

Graf č. 9: Příprava žáků z DD

10. Otázka: Máš představu o svém budoucím povolání?

Z průzkumu:

Odpovědi první sledované skupiny z romského ghetta zněly:

Budu doma. Žít z dávek se dá.

Nechci nic dělat, naši taky nic nedělají a to je nejlepší.

Najdu si občas nějakou práci, abych si mohla koupit něco na sebe.

Budu hlídat děti.

Stejně mě nikdo nezaměstná, tak na co se mám něčím vyučit.

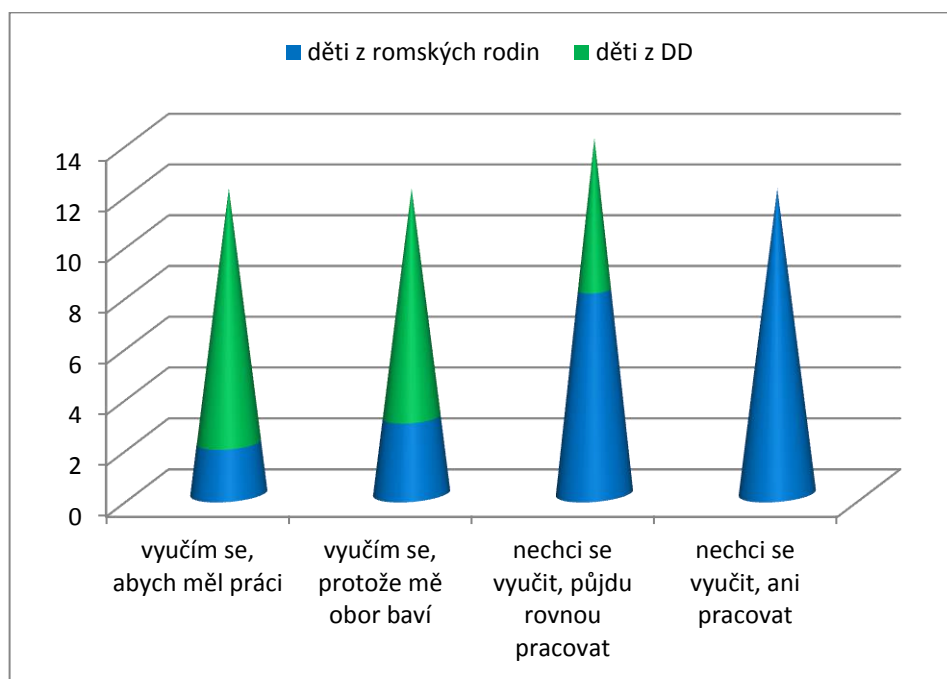
Budu brát dávky, to mně stačí.

Takový přístup, který se objevil při dotazování v souvislosti s přípravou na vyučování, se rýsoval i v plánování budoucnosti. Většina se nezajímá o to, co bude, až ukončí základní vzdělání. V podstatě je to pro ně jejich cíl cesty, co se vzdělávání týče. Mají jasné představy o své budoucnosti, které čerpají ze svého okolí. Doma prý vidí, co je pro ně nejlepší. Nejsou vedeni ke zlepšení své životní situace. Postačuje jim způsob života, jak jej žijí jejich rodiče. Nemají lepší motivaci než pobírat sociální dávky a potulovat se

po sídlišti. Dívky jsou vedeny k rození dětí, chlapci k jejich plození. Nic jiného tyto děti před sebou nevidí. Řada z nich by chtěla pracovat v zahraničí. Mají představu, že budou dostávat hodně peněz, že budou řádně pracovat a docházet do zaměstnání. Zkušenosti však ukazují na jiné okolnosti. Migrace Romů, kdy se celá rodina stěhuje do zahraničí a po několika týdnech se opět vrací, jasně vypovídá o tom, že pravidelně a dobře pracovat nedokážou.

Samozřejmě jsou i tací, kteří se hlásí do některých oborů našeho učiliště. Většinou však studia po pár měsících zanechávají, protože jejich kamarádi ráno nevstávají do školy, nemusí absolvovat praxi v některých smluvních zařízeních, nemusí skutečně pracovat.

Známky rozdílnosti v odpovědích mezi dvěma skupinami respondentů jsou zaznamenány v následujícím grafu. 90 % žáků umístěných v DD se hlásí na naše i jiná učiliště a také je dokončí. Nastupují do zaměstnání a většina z nich si práci i udrží. Hovoří o důležitosti získání vzdělání, alespoň výučního listu, právě z důvodu budoucího zaměstnání.

Graf č. 10: Pracovní plány do budoucnosti

4 ZÁVĚR

Každá civilizace řeší problémy, které jsou pro ni důležité a aktuální. Jedním z nejzávažnějších problémů lidstva je nezdravý životní styl.

Mezinárodní zpráva Světové zdravotnické organizace, která vypovídá o zdraví a životním stylu dětí a mládeže, přináší o českých dětech nepříznivé informace. V mezinárodních srovnáních zaujímají naše děti první místa v užívání alkoholu, tabáku a marihuany.

Ani v této práci nelze hovořit o zdravém životním stylu žáků vybrané školy. Z jejich výpovědí je zřejmé, že zkušenosti s alkoholem a tabákem mají romské děti ještě v období docházky na první stupeň základní školy. Droga pro ně není ničím zvláštním, ba naopak ji berou jako součást svého stylu žití. Dodržování denního i nočního režimu je jim naprosto cizí a vůbec se nezamýšlí nad důsledky svého konání.

Velmi nevhodný způsob života je odrazem života jejich rodičů. Děti se chovají tak, jak to vidí právě doma. Z průzkumu vyplývá, že romští rodiče jsou ve své výchově nedůslední. Děti vyrůstají bez jakýchkoli mantinelů, vedení a dobrého příkladu. Jejich výchova probíhá pouze ve škole, ale po příchodu domů se chovají opět tak, jak jim ukazuje rodina. S tím, jak své děti vychovávat, mají rodiče problémy. Nejednou slyšíme na chodbách školy slova rodičů: „Já Vás obdivuju, paní učitelko, jak to s těma děčkama můžete tady vydržet. My si s nimi nevíme rady, radši je hned po škole vyhodíme ven.“ Není tedy divu, že se děti ovlivňují pouze ve svých vrstevnických skupinách, což nenese z důvodu jejich nevypěstlosti po stránce tělesné, duševní i sociální, žádný dobrý výsledek.

Jasný a zřetelný rozdíl v životním stylu je vidět u Romů, kteří jsou vychováni v dětských domovech. Do školy chodí pravidelně, připraveni a s pomůckami, čistě oblečení. Mají daleko větší zájem o výuku a jejich další profesní život. Jejich názory na způsob životního stylu jsou zasvěcenější, touto problematikou se chtějí zabývat a zabývají se jí.

Na tomto příkladu je vidět, že otázka určitých genetických predispozic je pouze zástupná a hlavní složkou ve formování člověka jako osobnosti je především výchova, nastavení určitých mravních principů a hodnot. I proto tyto děti nikdy neztracují, ani ty nejproblematictější. Vidím v nich lidi, kteří nejsou naprogramováni v prvních minutách svého života, jejichž osobnost se však utváří a roste v průběhu let. Kteří jsou ovlivňováni každou sekundu svého života svým sociokulturním prostředím a sociální interakcí. Množstvím lásky a zájmu, které dostávají.

5 SOUHRN

První část práce, teoretická, se zabývá pojmy, které se týkají zdraví a životního stylu. Jedná se o terminologii, která je čerpána z odborné literatury.

Práce pokračuje charakteristikou vybrané skupiny respondentů, Romů, jejichž výpovědi byly důležité pro výzkumnou část práce. Kapitola se zabývá historií této skupiny obyvatelstva a věnuje se problematice vznikajících lokalit, ve kterých se tito lidé sdružují. Dále bylo nutné popsat danou lokalitu, ve které se nachází vybraná škola. Neodmyslitelnou součástí teoretické části je vnesení čtenáře do problematiky soužití s těmito lidmi, jak se ventilují vůči škole, okolí apod.

Vlastní pedagogický výzkum probíhal zejména metodou dlouhodobého pozorování dětí, rozhovorů s nimi a také jim byl předložen dotazník. Pozorování, rozhovory i otázky dotazníku byly zaměřeny především na oblasti popisované v části teoretické, tedy na jejich styl života, jak jej oni sami prožívají a jaký názor k takovému způsobu života zaujmají. Se žáky byly práce vedeny individuálně i skupinově. Řada odpovědí vznikla pouze z osobních rozhovorů, jelikož každý má své specifické potřeby. Někteří mají problémy se psaním, jiní se čtením a mnoho pojmů bylo nutné blíže vysvětlit. Na základě pozorování a odpovědí z dotazníku byly jejich výroky vyhodnoceny a doplněny grafickým znázorněním. Žáci byli o spolupráci požádáni a bylo jim vysvětleno, jak bude s výsledky nakládáno.

V závěru jsou výsledky průzkumu shrnuty.

Za největší přínos práce, vzhledem k řešené problematice, je možné považovat zprostředkování informací o stavu životního stylu těchto lidí veřejnosti.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

- ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Univerzita Karlova, 1993. ISBN 80-7006-534-3.
- DAVIDOVÁ, E a kol. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Praha: Triton, 2010. ISBN 978-80-7387-428-8.
- DUFFKOVÁ, J., URBAN, L., DUBSKÝ, J. *Sociologie životního stylu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008.
- HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-327-7
- KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3
- KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-774-4.
- MACHOVÁ, J., KUBÁTOVÁ, D. a kol. *Výchova ke zdraví*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2715-8.
- MALACH, J. *Teorie metodiky výchovy*. Praha: Univerzita Jana Ámose Komenského, 2007. ISBN 978-80-86723-29-7
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, -2008. ISBN 978-80-7367-416-8.
- PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7178-944-5.
- VACÍNOVÁ, M., TRPIŠOVSKÁ, D., FARKOVÁ, M. *Psychologie*. Praha: Univerzita JAK, 2008. ISBN 978-80-86723-47-1.
- WASSERBAUER, S. a kol. *Výchova ke zdraví*. Praha, 2001. ISBN 80-7071-172-8.

7 SEZNAM GRAFŮ:

Graf č. 1: Odpověď žáků z romských rodin na otázku, zda kouří

Graf č. 2: Odpověď žáků z DD na otázku, zda kouří

Graf č. 3: Odpověď na otázku častosti konzumace alkoholu

Graf č. 4: Zkušenosti s drogou

Graf č. 5: Kolik jídel denně žáci konzumují

Graf č. 6: Množství tekutin, které žáci vypijí

Graf č. 7: Nejčastější druhy nápojů, které žáci konzumují

Graf č. 8: Příprava žáků z romských rodin

Graf č. 9: Příprava žáků z DD

Graf č. 10: Pracovní plány do budoucnosti